

Probace z pohledu kriminologických výzkumů

PhDr. JUDr. Jana Firstová, Ph.D., LL.M.

Evropský ústav práva a soudního inženýrství

Dne 30. listopadu 2016 uspořádal Institut pro kriminologii a sociální prevenci společně s Probační a mediační službou ČR odborný seminář dotýkající se aktuálních otázek probační činnosti z pohledu samotných aktérů probace – probačních úředníků.

Seminář zahájili představitelé Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ministerstva spravedlnosti a Probační a mediační služby ČR. PhDr. Miroslav Scheinost, ředitel IKSP přivítal účastníky semináře a ocenil spolupráci Institutu s PMS nejen na poli realizace kriminologických výzkumů, ale též v souvislosti s výměnou aktuálních poznatků dotýkajících se činnosti jednotlivých subjektů.

Za Ministerstvo spravedlnosti ČR pronesl úvodní slovo ředitel Odboru trestní politiky, vězeňství a mediace Ministerstva spravedlnosti Mgr. Michal Špejra, který vyjádřil též spokojenost s realizací výzkumných aktivit, zároveň též podporu longitudinálních výzkumů zaměřených na aktuální témata kriminologické teorie a praxe. V této souvislosti Mgr. Špejra zmínil též novou koncepci rozvoje vězeňství do roku 2025 a s ní úzce související akční plány. Akcentována byla nutnost meziresortní spolupráce při řešení aktuálních problémů trestní politiky, recidivu trestné činnosti nevyjímaje, stojící na principu participace. Pan ředitel Mgr. Špejra zmínil též potřebu vytvoření obdobného koncepčního materiálu, kterým disponuje Vězeňská služba ČR (Koncepce rozvoje vězeňství do roku 2025) ze strany Probační a mediační služby ČR jako významného partnera vězeňství. V neposlední řadě též ve vztahu k na semináři prezentovanému výzkumu ocenil aplikovatelnost kriminologických výzkumů, které mají praktické dopady s akcentem kladeným na potřebu evaluace používaných metod a programů Probační a mediační služby.

Vedoucí oddělení pro koncepční, analytické a metodické činnosti PMS Mgr. Kamila Špejrová pozdravila účastníky semináře za Probační a mediační službu. Poděkovala pracovníkům, kteří se na realizaci

prezentovaného výzkumu podíleli a přispěli tak k možnosti prezentace jeho výsledků a následné aplikaci případných z výzkumu vzešlých návrhů a doporučení v praxi. Ve stručnosti uvedla problematiku probačních dohledů, jako dlouhodobou náročnou agendu činnosti probačního úředníka, jejíž výsledky nejsou tak rychle zřejmé a viditelné. Uvedeno mimo jiné bylo též, že Probační a mediační služba ČR se potýká v současné době s historicky nejvyšším počtem probačních dohledů, kdy právě dlouhodobost této agendy zvyšuje její každodenní zátěž.

Po úvodních slovech zástupců pořádajících institucí následovaly prezentace výsledků jednotlivých částí realizovaného výzkumu „*Účinnost probace na snižování úrovně recidivy pachatelů trestné činnosti*“. S úvodním příspěvkem nazvaným „Principy efektivní probace pohledem kriminologických výzkumů“ vystoupil PhDr. Jan Tomášek, Ph.D., výzkumný pracovník IKSP. V úvodu představil výzkumné téma z pohledu cíle, předmětu a použité metodologie. Obecným cílem výzkumu bylo vytvoření doporučení pro zvýšení efektivity probace v České republice. PhDr. Tomášek se ve svém příspěvku zabýval stručným historickým exkurzem do problematiky probace, dále problémem desistence pachatele /okamžik, kdy pachatel opouští svou kriminální kariéru, přestává páchat trestnou činnost/ a faktory jí ovlivňujícími. Stručně popsal některé teorie usilující o vysvětlení procesu desistence s poukazem na faktory zrání, věku jedince, subjektivní narativy jako je motivace či postoje, významné životní změny a s nimi spojené sociální vazby. V této souvislosti byla též zmíněna metodologie kriminologických výzkumů, kdy je třeba se zaměřit na kvalitativně orientované výzkumy za použití narativních metod „*zeptejme se přímo pachatelů, co se v jejich životě dělo*“. PhDr. Tomášek poukázal též na jiné pojetí role probačního úředníka, který by neměl být jen tzv. poskytovatelem nápravné péče, která náleží expertům, ale měl by být především podporovatelem procesu desistence, jehož hlavním aktérem je pak sám pachatel. V příspěvku byly zmíněny též výzkumné aktivity dotýkající se probace v kontextu výše uvedené desistence od 90. let až po současnost. Stěžejní součástí příspěvku byla prezentace výsledků dotazníkového šetření zaměřeného na vliv probace na faktory recidivy a desistence, kterého se zúčastnilo kolem 170 respondentů – probačních úředníků zabývajících se dohledem u dospělých pachatelů. Dotazníkové šetření bylo mimo jiné zaměřeno na důležitá témata probace jako např. kritéria efektivity probace, témata

schůzek probačních úředníků s klienty, význam probace z pohledu klientů, potřebné dovednosti úředníků, faktory recidivy a desistence, probační metody a další aktuální otázky. Získaná data byla dále analyzována z pohledu věku, praxe, pohlaví respondentů apod.

Ředitel Institutu pro kriminologii a sociální prevenci PhDr. Miroslav Scheinost prezentoval další část výzkumné aktivity, která byla zaměřena na zjišťování názorů probačních úředníků na dovednosti, schopnosti, které považují za nejdůležitější pro efektivní výkon probační práce. Výzkumní pracovníci kategorizovali odpovědi do tří základních obsahových shluků, předpoklady – osobnostní, kvalifikační a zásady přístupu ke klientovi. Prezentována byla též část výzkumu zabývající se identifikací základních zdrojů informací ze strany probačních úředníků. V případě zájmu seznámení se s konkrétními daty, výstupy tohoto výzkumu budou tato dostupná v publikované studii IKSP v elektronické podobě na webových stránkách institutu www.kriminologie.cz.

Aktuálními problémy praxe očima probačních úředníků se na semináři zabývala další pracovnice IKSP JUDr. Simona Diblíková, která ve své prezentaci zmínila především problematiku ukládání dohledů, reakce soudců („laxní reakce na podněty PMS, vážnou spolupráce“), samotné fungování PMS (přetíženost, finanční ohodnocení, autorita, pravomoci úředníků), systémové problémy, problémy na straně klientů (zadluženost, absence motivace ke změně životních postojů...). V příspěvku zazněly též některé z námětů pro zvýšení efektivity probační činnosti (personální posílení PMS, širší pravomoci, snížení administrativní zátěže, zvýšení respektu, osvěta...). Taktéž s těmito výstupy je možné se blíže seznámit v avizované publikaci.

Semináře se zúčastnili též představitelé Probační a mediační služby ČR, kteří se v závěru též ujali slova.

Zástupce ředitelky PMS PhDr. Radim Bureš ve svém krátkém vystoupení uvedl náměty pro další rozvoj probace v České republice a pro zvyšování její účinnosti. Ředitelka Probační a mediační služby PhDr. Andrea Matoušková poděkovala Institutu pro kriminologii a sociální prevenci za realizovaný výzkum a pracovníkům PMS za participaci při jeho realizaci.

V závěru semináře vystoupil PhDr. Jan Tomášek, Ph.D. s určitým shrnutím tolik aktuálního tématu s ohledem na realizovaný výzkum.

Dovoluji si na tomto místě závěrem citovat vybrané relevantní náměty, které na semináři zazněly:

- *„účinnost probace je nutno posuzovat z více hledisek současně,*
- *metodické standardy PMS pro oblast probace by měly akcentovat techniky a postupy práce, které podporují a rozvíjejí vlastní aktivitu klienta,*
- *systém odborné přípravy a dalšího vzdělávání v rámci PMS musí odpovídat prokázanému významu schopností a dovedností, které souvisejí s navázáním a udržením kvalitního vztahu pracovník. – klient,*
- *je nezbytně nutné podporovat a prohlubovat spolupráci mezi PMS a dalšími institucemi systému justice,*
- *na místě je zvážit legislativní úpravu ve smyslu širšího rozsahu návrhové pravomoci probačních úředníků pro oblast výkonu dohledu,*
- *PMS by měla být v rámci možností personálně posílena,*
- *předcházení recidivě pachatelů se musí stát součástí širší sociální politiky,*
- *je třeba rozvíjet vhodné resocializační programy pro dospělé a vytvořit systém jejich dlouhodobé podpory,*
- *probace a další alternativní tresty vyžadují větší popularizaci mezi veřejností,*
- *podmínkou vyšší účinnosti probace je její systematická evaluace, a to s využitím různých typů kriminologických výzkumů“...*